

УДК 336.71(430)

О.В. Шиндер, аспірантка
Полтавського університету економіки і торгівлі

МІСЦЕ РЕГІОНАЛЬНИХ БАНКІВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

У статті досліджено діяльність регіональних банків як одного з основних елементів фінансового ринку Німеччини. Визначено їх роль у функціонуванні німецької банківської системи.

Ключові слова: банк, регіональний банк, ощадна каса, фінансовий ринок, банківська система.

Постановка проблеми. У процесі становлення ринкових засад економічних систем одне із провідних місць займає створення і розвиток фінансових установ, оскільки банківська система є інститутом, який забезпечує загальну стабільність розвитку економіки. Важливими рисами розвитку сучасного банківництва стали фінансова глобалізація та вдосконалення інформаційних технологій, загострення конкуренції та відповідне зростання ризиковості діяльності.

Сучасна еволюція банківської системи України, що здійснюється під впливом світової фінансової кризи, змушує банківські установи шукати нові моделі ефективного функціонування, особливо у регіональному розрізі. Цікавий досвід становлення та функціонування регіональних банків накопичений у Німеччині, творче використання якого може бути корисним при реформуванні вітчизняного банківського сектора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем, пов'язаних з формуванням і функціонуванням фінансового ринку як невід'ємної складової ринкової системи господарювання, та регіональні аспекти діяльності комерційних банків відображені у роботах таких українських і зарубіжних авторів, як Ю. Бабичева, Г. Белоглазова, С. Брю, Я. Грудзевич та У. Грудзевич [2], А. Грязнова, Л. Гуляєва [1], Е.Дж. Долан, О. Другов, О. Лаврушин, К. Макконел, М. Могильницькі, Е. Рид, Е. Роде, В. Усоскін, В. Шенаєв та ін.

Проте в умовах сприяння в Україні розвитку насамперед великого банківського бізнесу питання щодо підвищення ефективності діяльності регіональних банківських систем за участю регіональних банків, враховуючи зарубіжний досвід, потребує більш поглибленого дослідження.

Отже, **метою статті** є з’ясування ролі регіональних банків у функціонуванні банківської системи на прикладі Німеччини, що дозволить визначати їх основні позитивні риси з метою врахування у процесі реформування фінансового сектора України.

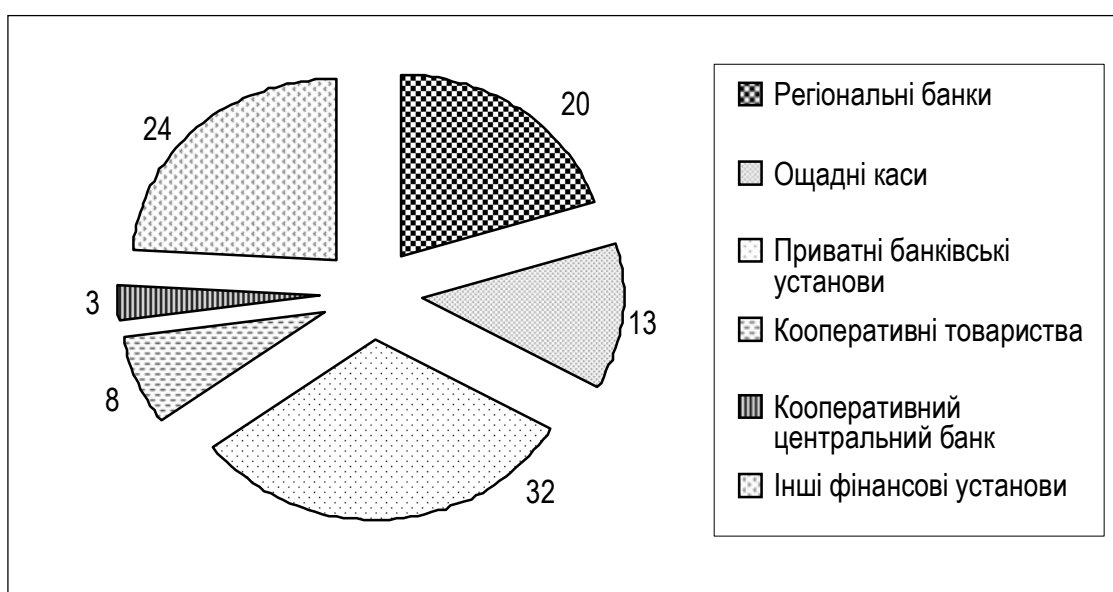
Виклад основного матеріалу. У більшості розвинутих країн світу існування саме регіональних банків визначає умови функціонування і розвиток регіональної економіки. Ці фінансові установи, зайнявши суттєву нішу на фінансових ринках таких країн, як Італія, Німеччина, Польща, Росія, США, Франція, Швеція тощо, продовжують функціонувати навіть в умовах сучасних глобалізаційних процесів і консолідації банківського капіталу. І які б аргументи не висувалися проти регіональних банків, не можна однозначно стверджувати, що вони не зарекомендували себе позитивно протягом історії своєї діяльності.

Слід зазначити, що регіональні банки набули поширення, як правило, у державах, для яких формою державного устрою є федерація. Проте й для України проблеми територіального розвитку, зокрема і його фінансового забезпечення, є не менш важливими. Фактором, що стримує теоретичні дослідження даного кола питань, а отже, і їх практичну реалізацію, є відсутність загальноприйнятого визначення регіональних банків та їх ролі для регіону основної діяльності.

На наш погляд, для того, щоб визначитись із напрямками побудови ефективного банківського сектора України, потрібно звернутися до вивчення досвіду тих країн, економіка яких протягом останніх десятиліть ефективно розвивається. У цьому плані не можна обійти увагою досвід діяльності регіональних банків Німеччини. На думку фахівців, сучасний німецький банківський сектор, який традиційно складався з трьох груп фінансових інститутів, можна позначити таким терміном, як ідіосинкратичний (від грец. *idios* – особливий, незвичний, унікальний, ексклюзивний). Це своєрідна триелементна банківська система, в якій невелика кількість приватних банків жорстко конкурує з менш орієнтованими на отримання прибутку державними регіональними і ощадними банками, а також з різними кооперативними фінансовими інститутами [3].

Поряд з універсальними, у Німеччині діють спеціалізовані банки, одним з видом яких є ощадні каси, що почали створюватися наприкінці XVIII ст. лише місцевими органами державної влади. Ощадні каси були основними фінансовими партнерами середніх і малих підприємств, підтримували інвестиційний розвиток території. На сьогодні ощадні каси разом із земельними банками є невід’ємною частиною німецької фінансової системи, що становить 33 % від загальної кількості банківських установ, що навіть перевищує частку приватних коме-

рційних банків (рис. 1). Незважаючи на процеси консолідації банківського бізнесу протягом останніх років, філіальна мережа цих установ залишається досить розвиненою. Характерними рисами цих фінансових інститутів став принцип регіональності та виконання завдань держави. Перший обмежує діяльність даних установ межами певного регіону, а другий визначає набір фінансових послуг, що повинні надаватися населенню на всій території держави. Вільний доступ громадян до фінансових послуг відповідає інтересам держави, яка зобов'язує ощадні каси, окрім отримання прибутку, орієнтуватися і на інші суспільно важливі завдання.

Рис. 1. Структура банківського сектора Німеччини за кількістю банківських установ, % [4]

На початку ХХ ст., у зв'язку з отриманням права на відкриття чекових рахунків, ощадні каси постали перед проблемою клірингу. Для її вирішення була створена мережа банків федеральних земель – Landesbanken. Отже, під регіональними банками Німеччини слід мати на увазі фінансові установи, які здійснюють свою діяльність у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці (федеральної землі), а власниками яких є органи влади (уряд землі), котрі є гарантами цих банків.

Регіональні банки є юридичними суспільно-правовими установами, які виконують потрійну функцію:

- є центральними банками для ощадних кас земель, забезпечуючи клірингові розрахунки між ними;

- є регіональними банками, які здійснюють фінансові операції з клієнтами регіону, органами влади та регіональними установами. Відповідно до статуту, ці фінансові установи повинні підтримувати місцеві органи влади у виконанні їх соціальних завдань;
- є універсальними комерційними банками, які залучають ресурси та видають комерційні та іпотечні кредити.

Порівняно з іншими видами банківських установ ощадні банки найбільш наближені до населення та малого і середнього бізнесу. Завдяки саме цим установам Німеччина, за щільністю розміщення банків, займає перше місце у Північній Європі. Власниками відділень ощадних банків є місцеві общини та органи влади федеральних земель, в яких вони розташовані, що й визначає загальну стійкість фінансової системи.

На початок 2010 року сукупні активи німецького банківського сектора перевищили майже у три рази обсяг валового внутрішнього продукту країни і становили 7 522 млрд. євро (табл. 1). У цілому, державні (регіональні) банки є однією з опор німецької банківської системи. Їх питома вага у загальному обсязі активів становить приблизно 20 %, що не набагато менше частки приватних комерційних банків (активи яких перевищують активи земельних банків лише на 758 млн. євро).

Залучаючи вільні ресурси регіону (від банківських і небанківських установ), регіональні банківські інститути (земельні й ощадні) приймають депозити різних видів, зокрема депозити до запитання і строкові, а також здійснюють випуск ощадних сертифікатів. Так, сума залучених цими установами коштів становила понад 1 752 млн. євро, тоді як приватний банківський сектор отримав депозитів на 45 млн. євро менше.

Таблиця 1

Стан зведеного балансу банківської системи Німеччини

Показник	Разом	Комерційні банки	Великі банки	Земельні банки	Ощадні банки	Кооперативні ЦБ	Кооперативні товариства
Загальна сума активів:							
абсолютна, млн. євро	7 522	2 208	1 298	1 450	1 067	256	693
відносна, %	100	29,4	17,3	19,3	14,2	3,4	9,2
Кредити банкам, млн. євро	2 169	752	498	494	96	116	76
Кредити не банкам, млн. євро	3 168	843	410	538	643	37	390

Цінні папери, млн. євро	1 613	346	205	313	271	75	183
Інші активи, млн. євро	572	267	185	105	57	28	44
Загальна сума пасивів:							
абсолютна, млн. євро	7 522	2 208	1 298	1 450	1 067	256	693
відносна, %	100	29,3	17,2	19,2	14,1	3,4	8,9
Власний капітал, млн. євро	563	135	83	84	70	13	47
Депозити банків, млн. євро	2032	729	447	440	198	131	106
Депозити не банків, млн. євро	3135	978	509	405	719	33	485
Довірчі операції, млн. євро	85	7	2	13	2	2	3
Інші пасиви, млн. євро	1 522	359	257	508	78	77	52

Джерело: за даними Deutsche Bundesbank, за станом на лютий 2010 р.

Ощадні каси є універсальними банками, які виконують всі операції з обслуговування рахунків і надають кредити клієнтам. При цьому разом із земельними банками вони ведуть понад три мільйони жиро-рахунків компаній. До переваг цих рахунків, які зазвичай ведуться як поточні або зарплатні, відносять: можливість здійснювати довгострокові перекази, прискорювати обслуговування за єврочеками та картками ощадних банків. Ощадні і земельні банки (жироцентри) здійснюють для своїх клієнтів купівлю і продаж акцій, цінних паперів з фіксованим доходом, федеральних казначейських зобов'язань, комунальних облігацій, паїв інвестиційних фондів, консультують клієнтів (з управління майном) та пропонують довірчі послуги. Вони також тісно співпрацюють з іншими видами ощадних установ (наприклад, будівельними) у фінансуванні будівництва шляхом надання позик під невисокі фіксовані відсотки.

Отже, всебічне сприяння регіональними банківськими інститутами соціально-економічному розвитку регіону, безперечно, є позитивним для самих банківських установ, про що й свідчить практика їх діяльності.

Після створення в Європі Валютного союзу та введення євро експерти з фінансових питань почали аналізувати доцільність існуючого механізму діяльності регіональних банківських установ. Висловлювалися думки, що надання їм державної допомоги ставить регіональні державні банки у привілейоване становище порівняно з приватними. Особливо це стало актуальним в умовах фінансової кризи, яка вплинула на банківський сектор більшості країн світу. Більше того, останнім часом постає питання щодо необхідності державних регіональних банківських установ і місцевих соціальних ощадних інститутів як окремої ланки банківської системи в сучасних умовах глобалізації та концентрації фінансового капіталу. На нашу думку, це пов'язано з відміною державних гарантій та переглядом критеріїв відповідальності

регіональних банків, а саме – скасуванням субсидій і підвищенням податкового навантаження та ставки рефінансування. Внаслідок цього та під впливом фінансової кризи показники рентабельності регіональних банків мали тенденцію до зниження. Для того, щоб вплинути на стан речей, федеральний уряд Німеччини у жовтні 2008 року почав застосовувати заходи щодо поліпшення ситуації в державному банківському секторі у трьох основних напрямках: забезпечення гарантій і поручительств, щоб запобігти дефіциту ліквідності; проведення рекапіталізації проблемних регіональних банків та реалізації їх боргових цінних паперів на міжбанківському ринку [5-7].

При створенні рівних умов діяльності для всіх видів банків розглядаються такі два варіанти можливих змін у державному регіональному банківському секторі [7-9]:

- горизонтальна інтеграція, сутність якої полягає в об’єднанні фінансових інститутів, налагодження їх тісної взаємодії “по горизонталі” з проведенням спільної діяльності у наданні однорідних послуг. Отже, регіональні банки можуть об’єднуватися із регіональними суспільними установами (ощадними касами) для збільшення вартості власного бізнесу та освоєння регіональних ринків;
- вертикальна інтеграція, яка являє собою організаційне об’єднання, злиття, кооперацію, взаємодію банків, пов’язаних спільною участю в пропозиції і реалізації банківського продукту: об’єднання з фінансовими компаніями, зацікавленими в нарощенні власної фінансової бази за рахунок спільної діяльності на регіональних ринках.

Проте інтеграція може здійснюватися лише всередині державного банківського сектора. Німецьким законодавством передбачено, що банки різних організаційно-правових форм (наприклад, державної і приватної) не мають права формувати єдину установу. Слід враховувати, що навіть у разі злиття сильної ощадної установи з великим за розміром активів земельним банком може утворитися великий регіональний банк, який буде досить суттєво впливати на розвиток території. У таких умовах консолідація у державному секторі Німеччини може сприяти конкуренції з великими приватними комерційними банками на внутрішньому ринку, що в цілому посилить позиції німецької банківської системи й на міжнародному рівні. Чи буде діяльність регіональних банків ефективною в цих умовах, має показати практика майбутнього.

В Україні поки що немає підстав для обговорення подібних питань, оскільки відсутність законодавчо визначеного статусу регіонального банку не сприяє регіоналізації банківської діяльності. Але, вивчаючи досвід Німеччини, можна стверджувати, що присутність таких установ у складі банківської системи є доцільним. Їх функціонування,

на наш погляд, сприятиме вирішенню проблем, що стоять перед економікою України, – підтриманню підприємств реального сектора, зокрема, розвитку малого і середнього бізнесу, здійсненню природоохоронних заходів, підвищенню життєвого рівня населення.

Вважаємо, що суспільна ефективність діяльності регіональних банків забезпечується тим, що вони:

- зацікавлені у розвитку економіки адміністративно-територіальної одиниці, в яку вкладаються банківські ресурси, що пояснюється економічною залежністю таких банків від регіонального потенціалу;
- знають специфіку регіону та особливості місцевої економіки, можуть реагувати на потреби місцевих клієнтів, діяти швидко й оперативно;
- фінансують регіональні інвестиційні проекти, виступаючи інституційними інвесторами;
- характеризуються інституціональною відповідальністю (хоча й частковою) за рахунок присутності коштів органів регіональної та місцевої влади у капіталі;
- як правило, не здійснюють спекулятивних операцій, що позитивно впливає на підвищення довіри до регіональних банків.

На нашу думку, шляхами стимулювання створення та розвитку регіональних банківських установ в Україні може бути реалізація таких заходів: перегляд та удосконалення нормативно-правової бази функціонування банківської системи щодо можливості створення регіональних банків, зокрема, у питаннях ліцензування, встановлення мінімального розміру капіталу, дотримання нормативів тощо; створення належних умов для поширення регіональних банків у кожній області України шляхом освоєння відповідних фінансових ринків; підтримка таких банків місцевою та регіональною владою за рахунок участі в капіталі, а також диверсифікації (за організаційно-господарською формою діяльності – як приватні, так і державні та кооперативні) регіональних банків; сприяння підвищенню довіри населення до регіональних, невеликих за розміром банків, підкреслюючи їх стабільність і роль для регіону.

Висновки. Отже, дослідження засвідчило, що накопичений досвід діяльності регіональних банківських установ Німеччини може стати важливим фактором вдосконалення банківської системи України, оскільки ці банки є одним з головних важелів у розбудові економіки території свого розташування. Розуміння сутності регіональних банків в Україні в подальшому може сприяти різносторонньому вивченню не лише загального складу регіональної банківської системи, а й окремих аспектів її впливу на соціально-економічний розвиток регіону. Пози-

тивні риси діяльності німецьких регіональних банків, встановлені у процесі аналізу, можуть бути враховані у подальшому реформуванні фінансового сектора України.

Для посилення регіональної складової розвитку банківської системи подальші дослідження могли б бути спрямовані в напрямі вивчення практики співпраці регіональних банків з регіональними банками розвитку.

Список літератури

1. Грудзевич, Я. Розвиток і функціонування малих та середніх банків в Україні в контексті глобалізаційних і євроінтеграційних процесів [Текст] / Я. Грудзевич, У. Грудзевич // Вісник НБУ. – 2005. – № 6. – С. 35–37.
2. Гуляєва, Л. Л. Сучасні тенденції банківської діяльності [Текст] / Л. Л. Гуляєва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 1(68). – С. 99–104.
3. Зайцев, О. Трудный путь к переменам в Германии [Текст] / О. Зайцев // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 6. – С. 15–23.
4. Сайт Центрального банку Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bundesbank.de/>.
5. Änderung der Haftungsbedingungen für öffentlich Kreditinstitute: Kaum Probleme für Sparkassen – große Herausforderung für Landesbanken [Text] / Wochenberichtig des DIW Berlin. – 2004. – № 25. – S. 367–370.
6. Finanzkrise: Chance für Sparkassen und Bewährungsprobe Landesbanken [Text] / Pressebericht zur 6. Handelsblatt Jahrestagung “Zukunftsstrategien für Sparkassen und Landesbanken” (21. und 22. Februar 2008, Berlin)
7. Landesbanken: Rettung allein reicht nicht [Text] / Wochenberichtig des DIW Berlin. – 2009. – № 24. – S. 390–396.
8. Landesbanken im selbstverschuldeten Kreuzfeuer? [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://www.nachdenkseiten.de/>
9. Schrooten, M. Landesbanken – Tragfähiges Geschäftsmodell gesucht [Text] / M. Schrooten / Wisodiskurs. – Dezember. – 2009. – S. 20–33.

Summary

The article covers the investigation of regional banks as one of the core elements of German financial market. Their role in the functioning of German banking system is defined.

Отримано 27.09.2010

УДК 338.51:336.717

С.В. Леонов, д-р екон. наук, проф.,
Т.Г. Савченко, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ВПЛИВ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА КАПІТАЛІЗАЦІЮ ТА ВАРТІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті досліджується проблема негативного впливу трансфертного ціноутворення на капіталізацію та вартість банків, що входять до складу міжнародних фінансових груп. Визначені напрямки удосконалення державного регу-